

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 330.341.1:332.122

Кужель В.В.,
к.е.н.

*Відокремлений структурний підрозділ Агротехнічний коледж
Уманського національного університету садівництва*

Манзій О.П.,
викладач

Уманський національний університет садівництва

АНАЛІЗ ПОТЕНЦІАЛУ КЛАСТЕРИЗАЦІЇ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Kuzhel V.V.,
cand.sc.(econ.)

*Separated structural subdivision Agricultural College
Uman National University of Horticulture*

Manziy O.P.,
lecturer

Uman National University of Horticulture

ANALYSIS OF THE POTENTIAL OF CLUSTERING IN THE AGROINDUSTRIAL COMPLEX OF CHERKASY REGION

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світового господарства взагалі і європейської інтеграції зокрема конче важливим є усвідомлення зміни контурів ринкової регіональної економіки.

В Україні, як і в інших країнах аналогічного рівня розвитку, підприємства різних видів діяльності, різних організаційно-правових форм господарювання за рідкісним винятком не пред'являють попит на інновації, тому що їм вигідніше запозичувати. Спроби уряду та регіональної влади нав'язати їм таку «інноваційну стратегію», йти таким чином на прорив ринку можуть призвести лише до подальшого зниження ефективності інноваційної активності. Небагато суб'єктів господарювання здатні отримувати прибуток від освоєння принципово нових інноваційних продуктів. Такі суб'єкти, як правило, фінансово стабільні та зосереджені в декількох передових регіонах і працюють майже виключно на експорт. Решта суб'єктів опиняється на периферії державної уваги. Це призводить до роз'єднаності бізнесу і держави, до великої кількості незавершених ініціатив і до масштабних втрат від невикористання наявного потенціалу. Фінансова та політична криза змінила ситуацію, серед ключових стратегічних напрямків розвитку регіональної економіки акцентування уваги зосереджено на модернізації [1; 3; 5; 6]. Однак і зараз щодо модернізації домінує концепція „точок зростання”, що реалізується у вигляді підтримки державою апріорно відібраних „пріоритетних” напрямків розвитку [7]. При цьому навіть не розглядається питання про механізм впливу обраних „пріоритетів” на економіку в цілому.

Ми переконані, що саме в умовах політичної та економічної нестабільності в країні, ставити завдання негайного переходу на інноваційний шлях розвитку передчасно, а метод апріорного виділення пріоритетів є непродуктивним. Необхідно виробити стратегію проміжних інститутів, що забезпечить мобілізацію зусиль для ефективного запозичення та поступового переходу до інноваційного розвитку на основі кластерного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена тематика досить активно досліджується науковцями, які розглядають проблеми інноваційного розвитку (зокрема і на регіональному рівні) у своїх публікаціях. Заслужують на особливу увагу роботи таких вчених-економістів, як Чирва О. Г., Крюкова І.О., Гришова І.Ю., Замлинський В.А., Непочатенко О.В., Гнат'єва Т.М., які розглядають кластеризацію як засіб науково-технологічного розвитку регіону, забезпечення сильних ринкових

позицій та істотних конкурентних переваг [1-8].

Незважаючи на досить велику кількість досліджень і розробок у цій сфері, питання потенціалу кластерного розвитку на регіональному рівні залишаються бути досить актуальними.

Постановка завдання. Метою даної публікації є розгляд значення кластерних технологій у питанні включення регіонів у вирішенні загальнонаціональних завдань, орієнтованих на потужний розвиток ринкових відносин на всіх рівнях економіки. Поставлено завдання провести дослідження та розрахунки клубної конвергенції на прикладі Черкаської області, спираючись на наявний потенціал кластеризації регіону, динаміку валового регіонального продукту та випуску продукції, валової доданої вартості, динаміку обсягу сільгоспвиробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спробуємо дослідити та проаналізувати формування просторових кластерів в Черкаській області. Причому, за результатами проведених нами розрахунків клубної конвергенції витікає, що Черкащина має усі передумови досягти певних успіхів в міжрегіональній та міжгалузевій кластеризації.

Для початку проаналізуємо наявний потенціал кластеризації регіону.

Черкаська область розташована в центрі України, у лісостеповій зоні. Адміністративно область поділена на 20 районів, шість міст обласного, 10 міст районного значення, 15 селищ міського типу, 825 сільських населених пунктів.

Регіон на півночі межує з Київською, на сході – з Полтавською, на півдні – з Кіровоградською, на заході – з Вінницькою областями.

Магістральні, залізничні та шосейні дороги області з'єднують Черкащину з Києвом, Москвою, Санкт-Петербургом, портами Чорного моря, індустріальними центрами України близького та далекого зарубіжжя. Аеропорт обслуговує міжнародні рейси. Річковий транспорт забезпечує перевезення вантажів до регіонів, які розташовані вздовж Дніпра та до портів Чорного моря. Однією з особливостей області є багаті природні ресурси. Різноманітність ландшафту краю досить унікальна: рівнини поєднуються з пагорбами, глибокі долини та озера створюють дивовижно мальовничі пейзажі.

Надра краю багаті корисними копалинами, основними з яких є паливні та будівельні матеріали. У регіоні налічується понад 100 родовищ, 11 видів корисних копалин. Промислове значення мають запаси бентонітових та палигорськітових глин, каолінів, бурого вугілля та чорних сланців, декоративних гранітів, будівельних та скляних пісків. Рудні корисні копалини зустрічаються у вигляді осадових залізних та корінних титанових руд.

Більш наочним щодо реалізації наявного потенціалу регіону сталого розвитку буде аналіз валового виробництва. Так, динаміка валового регіонального продукту Черкащини за період з 2005р. по 2012 р. засвідчує той факт, що і хоча загальний обсяг виробленої продукції (товарів, робіт, послуг) коливається, але частка у валовому виробництві в країні залишається незмінною – на рівні 2,0-2,1% за весь період (рис. 1).

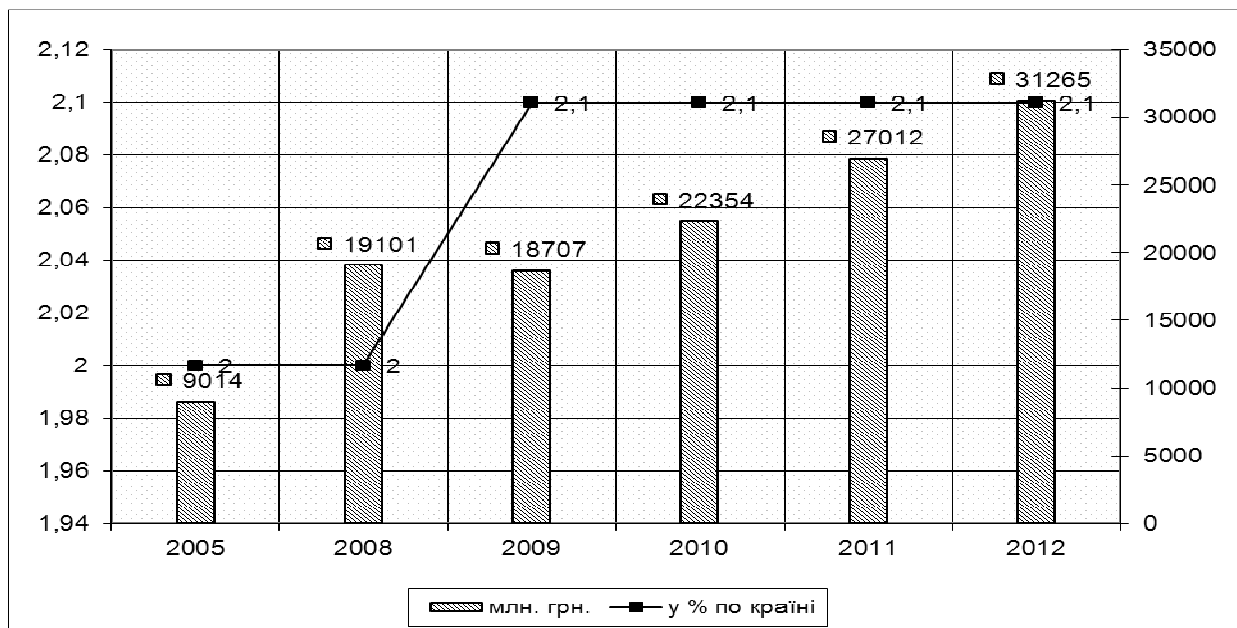
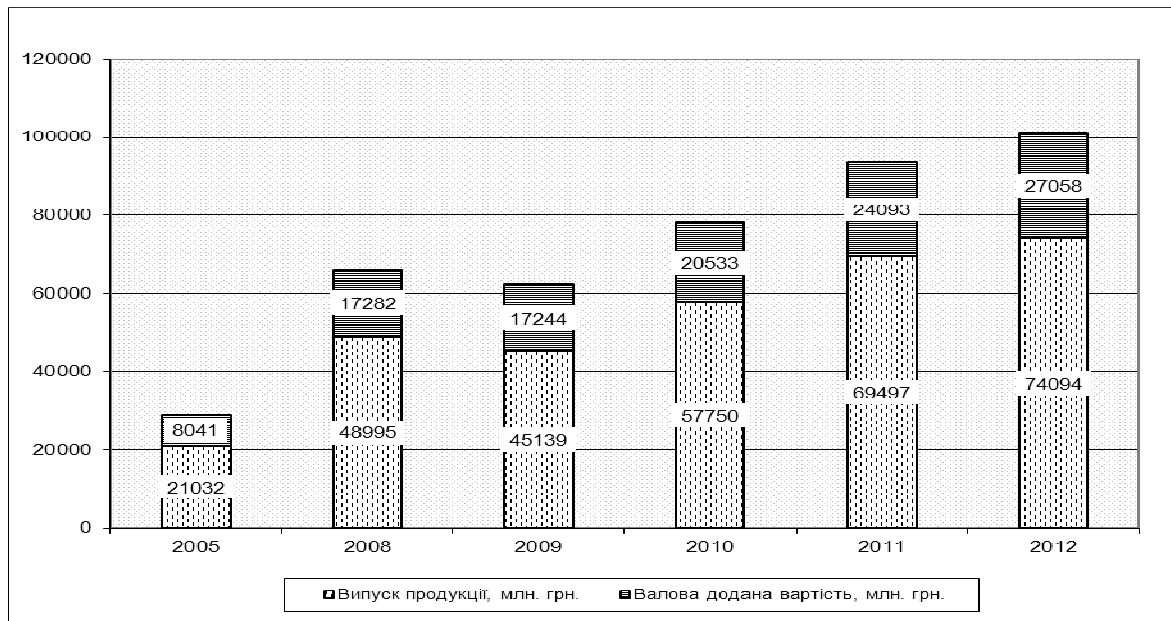

Рис. 1. Динаміка валового регіонального продукту Черкаської області за 2005-2012 рр., у фактичних цінах, млн. грн.

Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики України

Представлені дані на рис. 1 унаочнюють поступове зростання обсягу виробленого валового продукту в регіоні. Так, якщо в 2005 році було зафіксоване валове виробництво на рівні 9014 млн. грн., то в 2012 році цей показник зріс в 3,4 рази і становив 31265 млн. грн. Деталізує вищенаведені дані аналіз випуску продукції (товарів, робіт, послуг) та валової доданої вартості за 2005-2012 рр. (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка випуску продукції та валової доданої вартості в Черкаському регіоні за 2005-2012 рр., у фактичних цінах, млн. грн.

Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики України

Представлена діаграма дозволяє резюмувати про те, що за аналізований період спостерігається значне збільшення випуску продукції в регіоні (в 3,5 рази більше в 2012р. порівняно з 2005р.) і валової доданої вартості (в 3,3 рази більше відповідно). За принципом господарства область є аграрно-індустріальною. В сукупності валової продукції дуже важливу роль відіграє промисловість (36%) і сільське господарство (27%).

Тому ми акцентуємо свою увагу на доцільності створення і функціонування кластерів саме в агропромисловому комплексі регіону, адже Черкащина володіє багатоконпонентним природно-ресурсним потенціалом, який дає можливість регіону повністю його реалізувати та максимально збільшити вклад у вітчизняну економіку.

Чорноземи Черкаської області зумовлюють високий рівень розвитку сільського господарства. У структурі виробництва сільськогосподарської продукції традиційно переважають зернові культури (рис. 3). Важливими галузями є молочно-м'ясне тваринництво, свинарство та птахівництво, де впроваджуються сучасні досягнення селекції та біотехнології. За обсягами валової продукції сільського господарства Черкащина займає провідні місця серед регіонів України і виробляє близько 7% загальнодержавного обсягу.

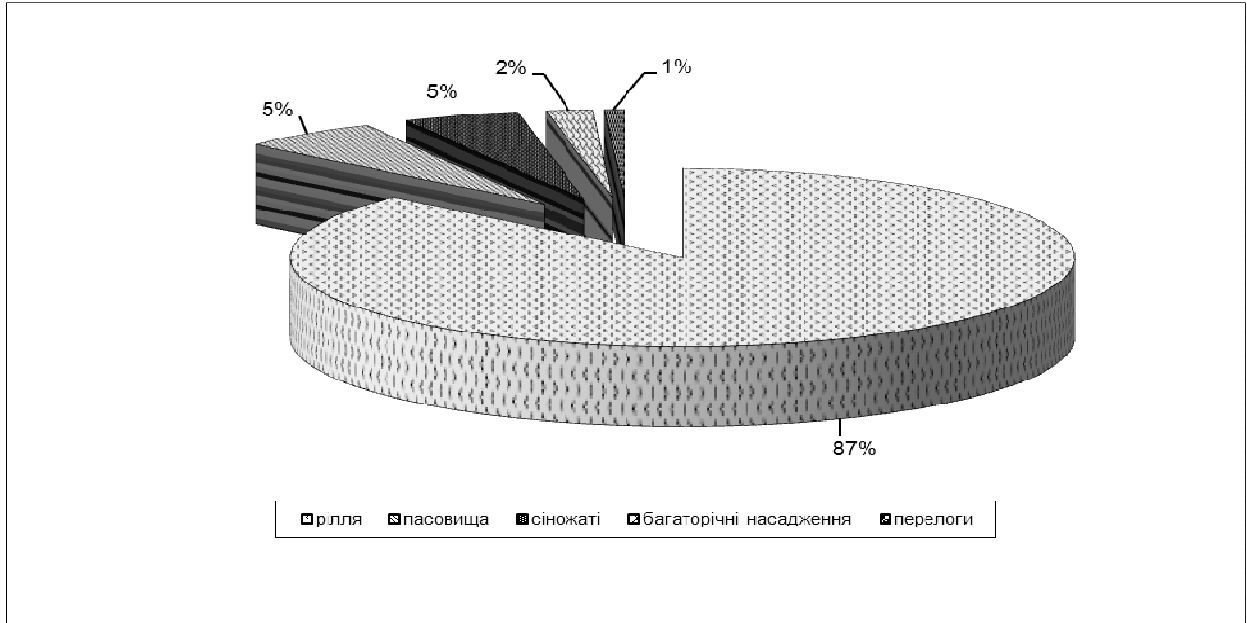
Черкащина займає перше місце в Україні по виробництву валової сільськогосподарської продукції на душу населення – 5460 гривень, що в 2,5 разів більше, ніж по Україні (2192 грн).

В області з розрахунку на одного жителя виробляється – більше 2 тонн зерна (по Україні – в межах 1 тонни), м'яса худоби та птиці в забійній вазі – 240 кг (по Україні – 41,6), молока – 370 кг (по Україні – 255), яєць – 570 шт. (по Україні – 335).

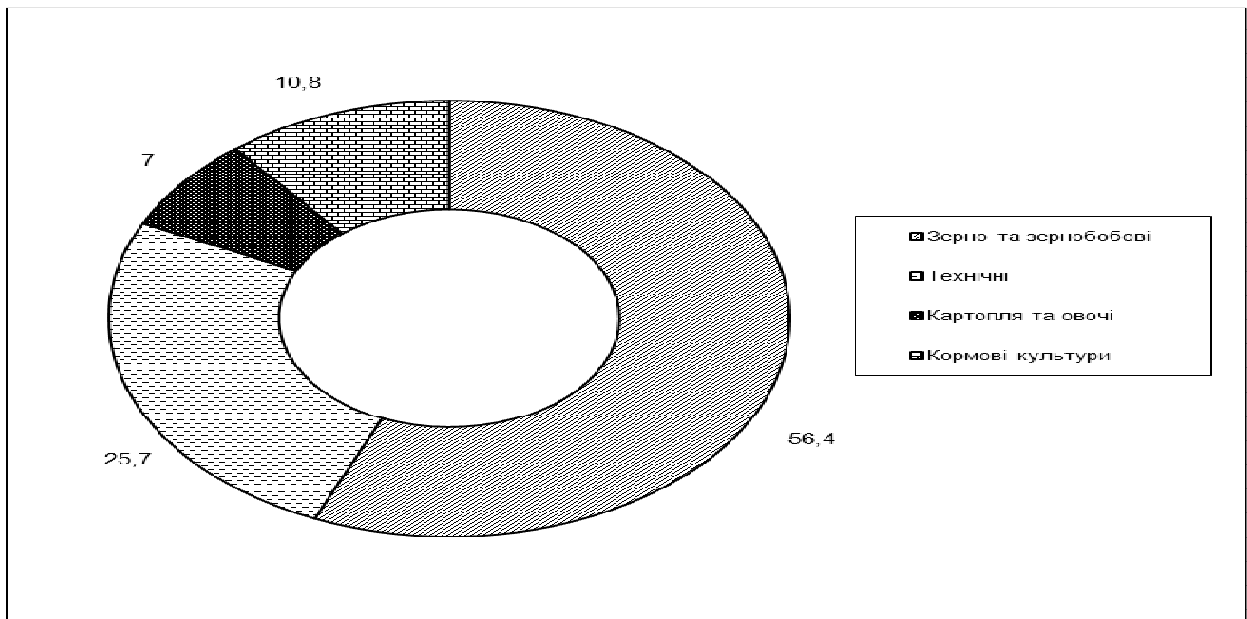
На початок 2013 року на Черкащині кількість діючих сільськогосподарських суб'єктів становило 1856 одиниць.

Питома вага області у загальному виробництві України станом на кінець 2012 р.: зернові культури – 6,4%; цукрові буряки – 7,1%, овочі – 3,2%, картопля – 4,3%, реалізація на забій худоби та птиці в живій вазі – 15,2%, виробництво яєць – 4,4%, молоко – 4,3%.

Аналіз структури посівних площ під вирощування основних сільськогосподарських культур представлено на рис. 4.

Рис. 3. Структура сільськогосподарських угідь Черкаської області станом на 01.01.2013 р.
 Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики України

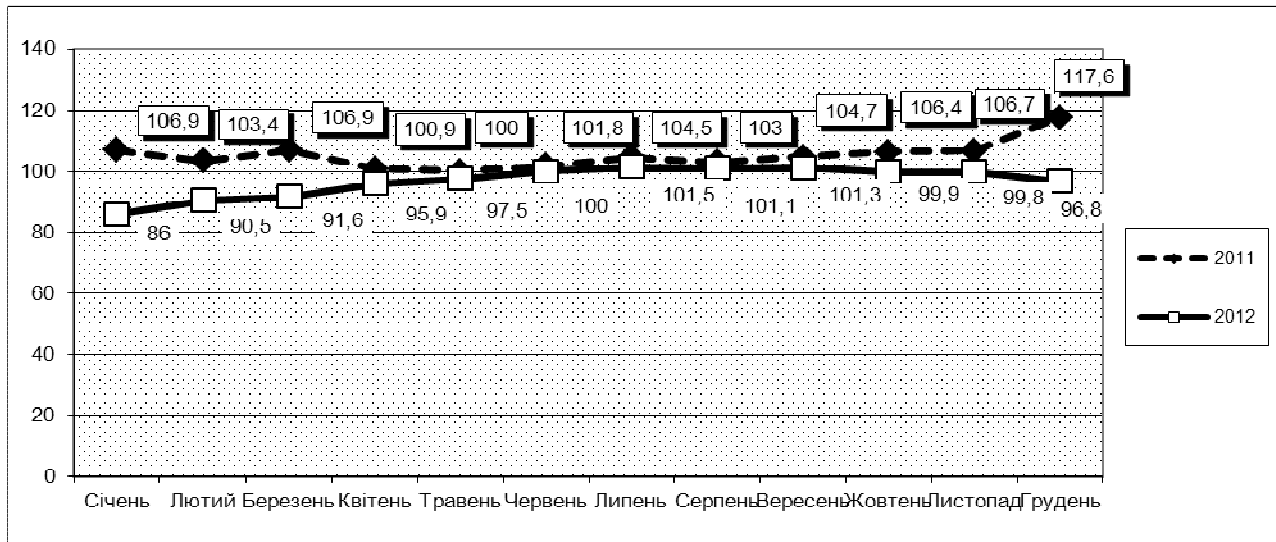

Рис. 4. Структура посівних площ Черкаської області основних сільськогосподарських культур, 2012 р.

Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики України

Як бачимо, більшість посівних площ відведено під вирощування зернових культур (56,5%). Аналіз стану сільського господарства Черкаської області у 2012 році дозволяє стверджувати, що загальне виробництво сільського господарства порівняно з 2011 роком скоротилося майже на 3,2%, у тому числі у сільськогосподарських підприємствах – на 2,8%, а в господарствах населення – на 4,5%.

Динаміка показників валового виробництва сільськогосподарської продукції представлена на рис. 5. Аналіз представлених показників засвідчує, нестабільне, в'яле зростання виробництва продукції.

Рис. 5. Динаміка обсягу сільськогосподарського виробництва (наростаючим підсумком з початку року в % до відповідного періоду попереднього року)

Джерело: складено авторами на основі даних Державної служби статистики України

Виробництво основних сільськогосподарських культур в усіх категоріях господарств за 2012 рік показано в таблиці 1.

Таблиця 1

Виробництво основних сільськогосподарських культур в усіх категоріях господарств за 2012 рік

Показник	Валовий збір		Зібрана площа		Урожайність	
	тис. ц	у % до 2011р.	тис. га	у % до 2011р.	ц з 1 га зібраної площі	у % до 2011р.
Зернові та зернобобові культури – всього в тому числі	33105,5	88,0	645,2	98,4	51,3	-6,0
Пшениця	9332,3	97,2	213,9	88,6	43,6	3,8
Ячмінь	3330,8	91,8	103,2	89,9	32,3	0,7
Кукурудза на зерно	19920,5	84,2	301,9	116,2	66,0	-25,1
Соняшник на зерно	3731,9	107,1	139,9	88,7	26,7	4,6
Ріпак	1230,1	175,1	42,0	126,1	29,3	8,2
Соя	1941,8	111,1	111,4	143,4	17,4	-5,1
Цукрові буряки (фабричні)	14290,2	99,3	31,7	82,8	4521	77
Картопля	7627,3	82,5	56,9	95,7	134	-22
Овочі – всього	3686,0	104,2	21,7	100,0	170	7
Плоди та ягоди	438,3	110,4	6,0	102,0	73,0	5,5

Джерело: складено авторами на основі даних обласного управління статистики в Черкаській області

Порівняльний аналіз показує, що загальний обсяг валового виробництва продукції рослинництва в усіх категоріях господарств зменшився проти відповідного показника минулого року на 5,1%, в тому числі сільськогосподарських підприємств – на 4,6%, у господарствах населення – на 6,5%.

У сільськогосподарських підприємствах виробництво зернових та зернобобових культур зменшилося на 13% і становить 2919,2 тис. т, у тому числі кукурудзи – на 17% (1828,6 тис. т), пшениці – на 3% (801 тис. т), ячменю – на 9% (245,4 тис. т). Виробництво соняшника та сої зросло на 7% і становить 354,3 та 180,2 тис. т відповідно, а виробництво ріпаку на 75% (122,3 тис. т). Спостерігається незначне скорочення виробництва цукрових буряків (фабричних) і становить 1396,4 тис. т, а також овочів на – 14% (91,1 тис. т). Збільшення обсягів виробництва зафіксоване по картоплі - на 12% (21,4 тис. т).

Слід зазначити, що основними виробниками картоплі, плодючої продукції та овочів є особисті підсобні господарства населення. У звітному періоді ними вироблено 97% загального обсягу картоплі (741,3 тис. т), 84% фруктів (37 тис. т) і 75% овочів (277,5 тис. т).

У 2012 році обсяги продукції тваринництва склали 5,9 млрд. грн., або 99,4% до рівня 2011р.

Детальний аналіз стану галузі тваринництва за відповідний період представлений у табл. 2 та табл. 3.

Таблиця 2

Поголів'я основних видів худоби та птиці на 1 січня 2013 року

Показник	Усі категорії господарств		у тому числі			
			Сільськогосподарські підприємства		Господарства населення	
	тис. гол	у % до 1 січня 2012р.	тис. гол	у % до 1 січня 2012р.	тис. гол	у % до 1 січня 2012р.
Велика рогата худоба	211,0	103,5	133,4	101,3	77,6	107,5
у т.ч. корови	94,3	100,9	47,6	103,9	46,7	97,9
Свині	459,9	103,5	246,9	109,9	213,0	97,0
Вівці та кози	39,7	100,3	6,0	117,6	33,7	97,7
Птиця	26274,1	109,7	21805,3	111,9	4468,8	99,8

Джерело: складено авторами на основі даних обласного управління статистики в Черкаській області

Зазначимо, що населенням утримувалося 36,8% загальної чисельності великої рогатої худоби (1 січня 2012 р. – 35,4%), у тому числі корів – 49,5% (51,1%), свиней – 46,3% (49,4%), овець і кіз – 84,9% (87,1%) та птиці усіх видів – 17% (18,7%).

У структурі реалізації сільськогосподарськими підприємствами худоби та птиці на забій, частка птиці всіх видів становила 90% (у 2011р. – 89%), у тому числі бройлерів – 89%; великої рогатої худоби – 4% (5%); свиней – 6% (як торік).

Спостерігається тенденція зменшення обсягів вирощування худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах порівняно з 2011 роком на 3% (на 111,4 тис. ц), в тому числі птиці – на 3% (125,8 тис. ц). Натомість обсяг вирощування великої рогатої худоби збільшився на 5% (на 8,8 тис. ц).

Таблиця 3

Виробництво основних видів продукції тваринництва у 2012 р.

(Реалізація худоби та птиці на забій у живій вазі)

Показник	Усі категорії господарств		У тому числі				Частка господарств населення, %	
			Сільськогосподарські підприємства		Господарства населення			
	2012р.	у % до 2011р.	2012р.	у % до 2011р.	2012р.	у % до 2011р.	2012р.	у % до 2011р.
М'ясо, тис. т*	439,0	97,8	392,5	98,3	46,5	93,8	10,6	11,0
Молоко, тис. т	498,2	107,4	256,2	116,2	242,0	99,4	48,6	52,5
Яйця, млн. шт.	798,3	97,5	550,4	96,0	247,9	101,1	31,1	30,0

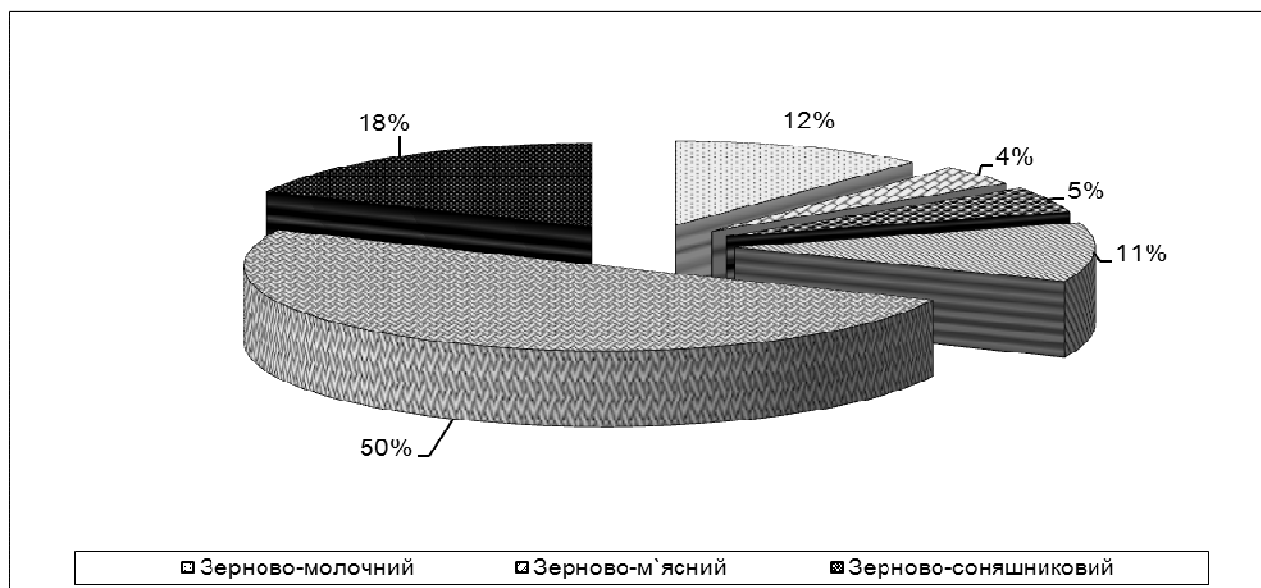
Джерело: складено авторами на основі даних обласного управління статистики в Черкаській області

Відношення загального обсягу вирощування тварин та птиці до їх реалізації на забій становило 101% (у 2011 р. – 102%). Перевищення обсягів вирощування над обсягами реалізації худоби та птиці на забій зафіксовано у 15 районах Черкаського регіону. Слід зазначити про зростання середньодобових приростів великої рогатої худоби та свиней на вирощуванні, відгодівлі та нагулі на 33 г та 6 г і становили у 2012 році 577 та 390 г відповідно.

Забезпечення кормами сільськогосподарських підприємств станом на 01.01.2013р. зафіксоване наявністю кормів усіх видів 271,4 тис. т корм. од (як попереднього року). У розрахунку на одну умовну голову великої рогатої худоби припадало по 4,4 ц корм. од кормів усіх видів, в тому числі концентрованих кормів – по 1,8 ц корм. од (на 01.01.2012 р. – відповідно 5,5 ц та 2,0 ц корм. од).

Для забезпечення економічного зростання потрібні значні нагромадження основного капіталу, які можливі за рахунок створення та розвитку просторових інноваційно-інвестиційних кластерів.

На підставі вищенаведених даних аналізу клубної конвергенції в Україні ми дійшли висновку про те, що Черкащина відноситься до другого (середнього) клубу регіонів. Це характеризує стійкість розвитку регіону з плином часу. Так, Черкаська область на 73% відповідає середньому клубу та, відповідно, на 27% низькому. Як ми стверджували раніше, що саме інвестиції в інноваційну діяльність можуть собі дозволити або потужні і фінансово стабільні аграрні підприємства, або кластерні формування. Ми спробували на підставі наявного статистичного аналітичного матеріалу сформулювати шість типів спеціалізації аграрних формувань: зерново-молочний; зерново-м'ясний; зерново-соняшниковий; зерновий; зерново-буряковий; багатогалузевий (рис.6).

Рис. 6. Структура аграрних формувань Черкаської області за типами спеціалізації на початок 2013р.

Джерело: складено авторами на основі даних обласного управління статистики в Черкаській області

За аналітичними даними виходить, що найбільшу питому вагу (50,47%) мають формування, що спеціалізуються на вирощуванні зернових, тобто зернового типу, а найменша питома вага (3,8%) – зерново-м'ясного.

Наступним завданням буде виявлення, якої спеціалізації аграрні формування регіону мають найбільший потенціал кластеризації.

Пропонуємо провести більш детальний аналіз ефективності інвестування за рахунок зовнішніх та внутрішніх інвестицій сільськогосподарських підприємств Черкащини різних типів спеціалізації (табл. 4).

Таблиця 4

Аналіз ефективності інвестування сільськогосподарських підприємств Черкаської області на кінець 2012р. (в середньому на підприємство)

Показник	Інвестиції			Прибуток на 1 га с.-г. угідь, грн	Рівень рентабельності основної діяльності, %	Рівень рентабельності інвестицій, %
	на 1 підприємство, тис. грн	на 1 га с.-г. угідь, грн	на 1 с.-г. працівника, грн			
Зерново-молочний	711,2	159,8	5,1	247,5	15,6	89,1
Зерново-буряковий	1334,7	587,9	15,2	389,4	17,0	65,4
Зерново-соняшниковий	447,1	254,3	5,9	302,8	12,9	117,8
Зерново-м'ясний	524,7	317,8	6,7	-119,4	-7,1	-44,7
Зерновий	475,8	213,9	6,9	168,9	12,3	82,7
Багатогалузевий	718,2	349,7	6,2	75,9	4,5	22,8

Джерело: розраховано авторами на основі даних обласного управління статистики в Черкаській області

На підставі наведених даних можемо зробити наступні висновки: найбільше інвестицій у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь вклали підприємства, які відносяться до групи багатогалузевої спеціалізації (350 грн.) та зерново-бурякової (588 грн.). Найбільший рівень рентабельності інвестицій зафіксований у групі підприємств зерново-соняшnikової спеціалізації.

Слід зауважити, що ефективна діяльність суб'єктів аграрного виробництва значною мірою залежить від розміру земельних угідь.

Аналіз ефективності використання інвестицій у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області зернового типу спеціалізації за 2012 рік проведено в табл. 5.

Таблиця 5
Аналіз ефективності використання інвестицій у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області зернового типу спеціалізації на кінець 2012 р.

Показник	Групи підприємств за площею с.-г. угідь, тис. га				
	До 2	2-4	4-6	Понад 6	Разом / в середньому по групі
Кількість підприємств у групі	90	36	6	8	140
Середня площа с.-г. угідь на 1 підприємство, тис. га	1,09	2,51	4,81	10,9	4,82
Основні засоби на 1 га с.-г. угідь, грн	4268,8	2311,7	2054,2	1801,6	2609,0
Прибуток (збиток) на 1 га с.-г. угідь, грн	36,9	165,5	336,2	245,2	195,9
Рентабельність основної діяльності	6,6	11,2	16,6	11,0	11,35
Інвестиції в середньому на 1 підприємство, тис.грн	272,8	518,2	1809,4	1645,5	1061,4
Інвестиції в середньому на 1 га с.-г. угідь, грн	242,5	204,8	378,5	147,7	243,3
Рентабельність інвестицій, %	42,4	88,3	89,5	137,1	60,8

Джерело: розраховано авторами на основі даних обласного управління статистики в Черкаській області

Аналіз ефективності використання інвестицій у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області зерно-м'ясного типу спеціалізації проведено в таблиці 6.

Таблиця 6
Аналіз ефективності використання інвестицій у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області зерно-м'ясного типу спеціалізації на кінець 2012р.

Показник	Групи підприємств за площею с.-г. угідь, тис. га			
	До 1,5	1,5-3	Понад 3	Разом / в середньому по групі
Кількість підприємств у групі	6	3	1	10
Середня площа с.-г. угідь на 1 підприємство, тис. га	1,2	1,3	4,7	2,4
Основні засоби на 1 га с.-г. угідь, грн	5589,9	6002,7	2819,6	4804,0
Прибуток (збиток) на 1 га с.-г. угідь, грн	-400,1	-287,7	21,9	-221,9
Рентабельність основної діяльності	-18,5	-1,4	1,8	-6,03
Інвестиції в середньому на 1 підприємство, тис.грн	511,4	496,2	2238,5	1082,0
Інвестиції в середньому на 1 га с.-г. угідь, грн	486,1	202,8	294,7	327,8
Рентабельність інвестицій, %	-69,2	-31,4	12,1	-29,5

Джерело: розраховано авторами на основі даних обласного управління статистики в Черкаській області

Дані таблиці 6 демонструють про позитивні результати функціонування сільськогосподарських підприємств площею понад 3 тис. га. Так, загальна рентабельність діяльності 1,8% (це єдина рентабельна група підприємств з усіх представлених), а рентабельність інвестицій складає 12,1%.

Наступним кроком оцінки потенціалу кластеризації регіону – це оцінка інноваційної активності. В цілому, ефективність діяльності кластера визначають через результат досягнення учасниками власних цілей та рівень його інновативності.

Зауважимо, що додаткова ефективність діяльності кластерів як на рівні окремих його компонентів – суб'єктів господарювання, а також і на рівні економіки регіону обумовлена синергетикою їх взаємодії.

Особливістю інноваційно-інвестиційних регіональних кластерних об'єднань є полегшення доступу до капіталу, оскільки концентрація підприємств, організацій, фірм, які беруть участь в ньому, формує сприятливий клімат для виникнення сукупних внутрішніх інвестиційних ресурсів, а також для залучення прямих іноземних інвестицій в нові технології діяльності.

Кластерна форма організації призводить до створення „сукупного інноваційного кластерного продукту”. Це пояснюється тим, що кластерне об'єднання на основі конвергенції, кооперації, комунікації, компетенції формує не просто сумарну концентрацію різноманітних винаходів, ноу-хау, а певну систему розповсюдження нових знань та технологій.

Найважливішою умовою ефективного перетворення ноу-хау і винаходів в кластерні інновації, а останні — в продукцію, продукт, послуги з конкурентними перевагами – це мережа стійких зв'язків між всіма учасниками кластерного утворення [6, с. 132].

На нашу думку, в Черкаській області мають доволі потужний потенціал кластеризації як

підприємства рослинництва, так і підприємства тваринництва. Це зумовлено позицією на регіональному ринку агропродовольчої продукції такими, як АТЗТ „Торговий дім” Миронівський хлібопродукт торгової марки „Наша ряба” та його дочірнім і підприємством „Перемога Нова”, якими виробляється більше 60% загального обсягу м'яса птиці по регіону. Із введенням у дію потужностей з виробництва м'яса птиці з'явилася потреба у кормовій базі. Протягом 2008-2012 рр. в області були введені в дію нові потужності з виробництва готових кормів для птиці, а саме: ДТ „Золотоніський комбикормовий завод”, цехи з виробництва комбикормів у ТОВ „Катеринопільський елеватор” та ТОВ „Агросоюз-РП”. Все це дає підстави стверджувати, що об'єднане кластерне утворення таких учасників спроможне інвестувати в „запозичення” передових світових інновацій в галузі тваринництва, зокрема вирощування птиці та кормовиробництва.

Висновки з даного дослідження. Черкаська область має усі можливості для того, щоб ефективно використати потенціал кластеризації для стабілізації соціально-економічного розвитку регіону. Особливу роль в цьому питанні відіграє наявний, але не до кінця використаний регіональний потенціал агропромислового комплексу.

Одним з основних джерел інноваційного розвитку аграрних підприємств Черкаської області є залучення іноземного капіталу у формі інструменту „запозичення” зарубіжних технологій передового аграрного виробництва, що дозволить забезпечити його стійке економічне зростання, яке супроводжується привнесенням в економіку регіонального агропромислового комплексу не тільки технологічних інновацій, а й нових знань і технологій інноваційного менеджменту.

Література

1. Чирва О.Г. Інфраструктурне забезпечення сталого розвитку харчових підприємств [Електронний ресурс] / О.Г. Чирва // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 1 (11). – С. 16-23. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n1.html>
2. Чирва О.Г. Організаційно-економічні механізми підвищення рівня конкурентоспроможності харчових підприємств / О.Г. Чирва, В.С. Негоденко // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва / Редкол.: А.Ф. Головчук (відп.ред.) та ін. – Умань, 2011. – Вип. 76. – Ч.2: Економіка. – С. 368–375.
3. Митяй О.В. Концепція організаційно-економічного механізму підвищення ефективності діяльності аграрного підприємства / О.В. Митяй // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 3. – С. 39-46. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>
4. Митяй О.В. Основні напрямки оцінки потенційних можливостей аграрних підприємств / О.В. Митяй // Весник науки Тольяттинского государственного университета. – 2013. – № 4 (22). – С. 48-58.
5. Гришова І.Ю. Вплив інституціональної структури на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств [Електронний ресурс] / І.Ю. Гришова, В.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2. – С. 47-51. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>
6. Гришова І.Ю. Становлення кластерних ініціатив фінансового розвитку переробних підприємств / І.Ю. Гришова // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2011. – Вип. 2. Економічні науки. – С. 131-139.
7. Державна підтримка регіональних програм інноваційного розвитку [Електронний ресурс] / І.Ю. Гришова, В.А. Замлинський, В.В. Кужель // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2. – С. 201-206. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>
8. Кужель В.В. Імунізація економіки агропродовольчої сфери в контексті реалізації принципів соціальної відповідальності бізнесу / В.В.Кужель / Економічний форум. – 2014. – № 3. – С. 17-22.

References

1. Chyrva, O.H. (2014), "Infrastructure for sustainable development of food enterprises", *Ekonomika: realii chasu. Naukovyj zhurnal*, no. 1 (11), available at: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n1.html>
2. Chyrva, O.H. and Nehodenko, V.S., (2011), "Organizational and economic mechanisms to enhance the competitiveness of food businesses", *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva*, vol. 76, pp. 368–375.
3. Mytai, O.V. (2013), "The concept of organizational-economic mechanism for improving the efficiency of agricultural enterprises", *Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal*, no. 3, available at: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>
4. Mytai, O.V. (2013), "Key areas to assess potential opportunities for farms", *Vesnik nauki Toliattinskogo gosudarstvennogo universiteta*, no. 4, pp. 48-58.
5. Hryshova, I.Yu. and Nepochatenko, V.O. (2013), "The impact of the institutional framework for the development of innovation and investment companies", *Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal*, no. 2, available at: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>
6. Hryshova, I.Yu., (2011), "The formation of cluster initiatives of financial development of processing plants", *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu KNTEU*, vol. 2, pp. 131–139.
7. Hryshova, I.Yu., Zamlynskyi, V.A. and Kuzhel, V.V. (2013), "The state support of regional programs of innovative development", *Ekonomika: realii chasu. Naukovyi zhurnal*, no. 2, available at: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>
8. Kuzhel, V.V. (2014), "Immunitization of economy agro-food sphere in the context of implementing of the principles social responsibility of business", *Ekonomichnyi forum*, no. 3, pp. 17-22.